

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

DOI: 10.17951/et.2018.30.357

HISTORYCZNA PAMIĘĆ W JĘZYKU.
TEZY WYSTĄPIEŃ W RAMACH
ETNOLINGWISTYCZNEGO BLOKU TEMATYCZNEGO
NA XVI MKS W BELGRADZIE 2018

W ramach XVI Międzynarodowego Kongresu Sławistów w Belgradzie (20–27 sierpnia 2018) zaplanowano „blok tematyczny” pod nazwą *Historyczna pamięć w języku*. Organizatorem bloku jest Jerzy Bartmiński. W programie Kongresu wyznaczono już czas i miejsca spotkania (w sobotę 25 VIII 2018, w sali 430, w godz. 9.00–11.30). Zaproszenie do udziału przyjęli etnolingwiści z Belgii, Białorusi, Polski i Rosji. Na blok złożą się następujące wystąpienia: Jerzego Bartmińskiego (Polska), Swietłany Michajłownej Tołstojowej (Rosja), Ałły Kożynowej (Białoruś), Aleksego Judina (Belgia), Iriny Siedakowej (Rosja), Wojciecha Chlebdy (Polska).

Jerzy Bartmiński (Polska, Lublin, UMCS),
Tradycja a pamięć językowa: uśpiona, pielęgnowana i ożywiona

Temat bloku łączy w opisie języka podejście synchroniczne, nastawione na współczesność, z historycznym (diachronicznym), ma pokazać możliwość i zalety spojrzenia na język w aspekcie tradycji, która w nim nieustannie żyje jako dziedzictwo – jako *živaja starina*. Dziedziczone z przeszłości elementy mogą mieć zróżnicowany status w systemie języka, należeć do warstwy aktywnej lub biernej, być uświadamniane i pielęgnowane lub pozostawać „uśpione”. Do najstarszej historycznej warstwy pozwalają dotrzeć analizy etymologiczne, których rola w rekonstrukcji językowego obrazu dawnych Słowian jest trudna do przecenienia. Pytanie o przeszłość odbitą w języku otwiera pole do stawiania pytań, z jakich historycznych kregów (formacji) kulturowych wywodzą się różne grupy semantyczne leksyki słowiańskiej, jakie miejsce w poszczególnych językach słowiańskich zajmuje dziedzictwo praindoeuropejskie, prasłowiańskie, przejmowane przez Słowian na zasadzie bezpośredniego dziedziczenia, jakie elementy przejmowano w wyniku językowo-kulturowych kontaktów z tradycją antyczną (grecką i rzymską), judeochrześcijańską, w wariantach cyrylo-metodejskim i zachodnioeuropejskim, poczynając od średniowiecza poprzez renesans, oświecenie, romantyzm, pozytywizm; w jakiej formie i zakresie obecne są we współczesnych słowiańskich językach narodowych elementy starych systemów antroponimicznych (sztuczne imiona na wzór starożytny) i w tekstach artystycznych (archaizacja językowa). Katalog pytań szczegółowych jest otwarty.

[Pełny tekst: *Tradycja „uśpiona” w języku. Pytania o źródła polskiej tożsamości kulturowej*. [w:] *Wartości w języku i kulturze*, red. Jan Adamowski, Marta Wójcicka, Lublin 2015, Wydawnictwo UMCS, s. 11–33].

**Светлана М. Толстая (Россия, Москва, РАН),
Этимологическая память слова**

Данные этимологических словарей славянских языков (и прежде всего словарей праславянского языка – ЭССЯ и SP) дают возможность не только ретроспективного взгляда и установления с помощью семантической реконструкции исходной праславянской праформы, но и восстановления – проспективно по отношению к праславянскому состоянию – всех линий разнонаправленного семантического развития праславянского слова в разных славянских языках и диалектах. Имеющиеся наблюдения над праславянской лексикой такого рода свидетельствуют о том, что «память» об исходном значении, несмотря на действие множества системных и внешних факторов, определяющих семантические изменения и затемняющих первичное значение, способна сохраняться на протяжении веков и «актуализироваться» на разных исторических этапах в самых разных контекстах и употреблениях (в том числе специальных и маргинальных). В сообщении будут приведены примеры, иллюстрирующие и подтверждающие этот тезис (**pasti*, **věra* и др.).

**Алла Кожина (Белорусь, Минск, Белорусский государственный университет)
Внутренняя форма слова и ее реализация в древнем славянском тексте**

Внутренняя форма слова играет особую роль в построении текста. Как известно, это первое связующее звено между языковой единицей и внешним миром. Именно внутренняя форма позволяет найти денотативное обоснование для большинства лексем, в том числе и для тех, которые на современном уровне развития языка представляются окончательно лишенными денотативного значения. Но участие внутренней формы в формировании языковой системы не исчерпывается тем, что она сохраняет представления, свойственные ранним этапам в развитии человеческого сознания.

О роли внутренней формы в порождении художественного произведения писал еще А.А.Потебня, считая последнее синтезом трех моментов: внешней формы, внутренней формы и содержания. По его мнению, народ в своем творчестве руководствовался не поиском новых восприятий, а стремлением возродить забытую этимологию.

Тем не менее в большинстве случаев воплощение этимологии лексемы в тексте не всегда зависит от активной работы самого автора текста, но, имплицитно присутствуя в лексеме, внутренняя форма имеет возможность развернуться в пространстве текста за счет естественных сочетаний лексем, имеющих сходные мотивационные значения, возникшие в период первичного познания человеком мира, и в большинстве случаев эти возможности используются. В развертывании и развитии текста большую роль играет не только

отправная точка семантического развития слова – его первичная мотивировка, но и дальнейшее пребывание слова в системе языка, вхождение в определенные связи и отношения, запечатление в своей семантике этих связей и отношений с тем, чтобы позже воплотить их в единственном реальном существовании – в речи, продуктом которой является текст.

Задачей настоящего выступления является демонстрация заявленного принципа на различных примерах, извлеченных из древних славянских религиозных текстов, как оригинальных, так и переводных.

Ирина А. Седакова (Россия, Москва, РАН),
Память народно-культурной традиции в современном ритуальном дискурсе

В сообщении будут описаны и проанализированы типы реализации памяти традиционной культуры в этнолингвистических записях современных ритуалов и вербальных обрядовых практик в России и Болгарии. Кроме того, используются данные специальных сайтов и форумов Интернета (свадебные сценарии, беременность и рождение ребенка, выбор имени для младенца, погребение и пр.). Предварительные наблюдения позволяют сделать выводы о многообразии типов воплощения традиционной памяти (стремление к аутентичности, видоизменение ритуала, забвение некоторых его деталей, акцентирование инноваций). Наблюдается и активное изобретение традиции, заимствование инокультурных ритуальных комплексов и даже сознательный отход от «классических» форм, в которых культурная память может присутствовать апофатически, позволяя исследователю реконструировать «старинное» состояние.

Алексей В. Юдин (Бельгия, Гентский университет)
Память в имени: топонимия восточнославянских заговоров

Имя собственное, связанное с известным лицом, местом, событием (прецедентное имя) является своего рода «единицей памяти» в языке, единицей, подобной по функции «месту памяти» в культуре. Имя аккумулирует информацию о реальных, мифологизированных или мифологических лицах, местах или событиях и способно по простому «детскому вопросу» (кто такой X? что такое Y?) вызывать к жизни стандартный нарратив о прошлом, являющийся, в сущности, содержанием связанного с именем собственным стереотипа/концепта языковой картины мира. Имя собственное работает таким образом как своего рода ключ, открывающий двери рассказа, передаваемого из поколения в поколение в форме фольклорного текста, родительского пояснения, школьного повествования, энциклопедической справки... Тем самым имя позволяет традиционной, да и современной культуре снова и снова воспроизводить свое содержание.

Восточнославянские магические тексты изобилуют реальными и иногда мифологическими прецедентными топонимами (гидронимами, оронимами, ойконимами), прежде всего связанными с событиями Священной истории (Иерусалим, Иордан, Сион, Синай, Голгофа...), но и с географией проживания славян (Дунай, иногда локальные малоизвестные реки) и общей фольклорной

картиной мироустройства (море Океан, остров Буян, речка Смородина...). О каждом из них можно написать отдельную работу, о некоторых они уже написаны (см., в частности, наши статьи [«Алатырь» и «Буян», 1994; «Мифоним *Смородина*», 1996; «Мифотопонимия русских заговоров», 1999; «*Иордан* и *Дунай* в восточнославянском магическом фольклоре», 2004; «Мифотопонимия украинских и белорусских заговоров (на примере топонима *Сион*)», 2004]). В предлагаемом докладе будет дан общий обзор мифотопонимии восточнославянских заговоров и описано как функционирование мифотопонимов в магических текстах, так и историческая информация, которую они несут в этом фольклорном жанре.

Wojciech Chlebda (Polska, Uniwersytet Opolski),
Jak historia odkłada się w pamięci, jak pamięć odkłada się w języku?

Temat bloku etnolingwistycznego *Pamięć historyczna w języku* zawiera trzy wielkie pojęcia: historia, pamięć i język, a wypowiedzanie się w jego ramach wymaga ustalenia zarówno relacji wzajemnych między tymi pojęciami, jak i relacji między każdym z nich z osobna a tzw. obiektywną rzeczywistością, którą historia (=historiografia), pamięć i język przetwarzają i interpretują każde na swój sposób. Owo przetwarzanie (selekcja części rzeczywistości) i interpretacja (w tym wartościowanie) są tu momentami kluczowymi, bo nigdy rzeczywistość nie może być zobrazowana w całej jej pełni i nigdy owo zobrazowanie nie ma (nie może mieć) charakteru jej lustrzanego odbicia, lecz jedynie takiej czy innej interpretacji. Rola języka jest tu dwojaka: uczestniczy on w budowaniu tych obrazów świata, które tworzone są przez historiografię i przez pamięć, a równocześnie sam tworzy obraz świata.

Szczególnej uwagi wymaga tu wyraz *historia*, który w języku polskim oznacza zarówno ciąg lub zbiorowisko obiektywnych faktów przeszłości (samych w sobie), jak i opis tych faktów. Te dwa znaczenia odnoszą się do różnych porządków ontologicznych i powinny być starannie rozróżniane – także w kontekście zagadnień „pamięci historycznej w języku”. Przez „historię₁” rozumiem to, co język polski określa inaczej jako „dzieje” (ciągi obiektywnie zaistniałych faktów, które należą do świata rzeczywistości), przez „historię₂” – historiografię, opisy dziejów, które należą do świata wiedzy. Jeszcze inny „opis dziejów” zawarty jest w pamięci wspólnotowej, przy czym czynnikiem formującym te dwa typy opisów jest język. Tym samym do rozpatrzenia dana jest nam sieć złożonych relacji wzajemnych między takimi fenomenami, jak: „historia₁” – „historia₂” – „pamięć” (zwłaszcza wspólnotowa) – „język”, i to w różnych ich konfiguracjach. Moim zadaniem jest przybliżenie złożoności tej relacji, by dało się w nieodległej przyszłości pokazać na konkretnych przykładach, jak jeden i ten sam wycinek historii₁ jest różnie obrazowany, interpretowany i wartościowany przez historię₂ (historiografię, a więc wiedzę), pamięć wspólnotową i językowy obraz świata tejże wspólnoty. Nie da się tego zadania zrealizować bez określenia roli języka i specyficzności mechanizmów jego udziału w każdym z tych obrazowań, co z kolei wymaga rozpatrzenia dialektycznego związku statycznych śladów (świadectw czy dokumentów) przeszłości w języku, wykrywanych głównie w analizie etymologicznej, słowotwórczej i leksykalnej, oraz dynamicznych sposobów tworzenia językowych obrazów przeszłości (małe i wielkie metafory, tryby narracyjne, wybory stylowe i gatunkowe, konwencje dyskursywne).

IV. NOTY O KSIĄŻKACH

DOI: 10.17951/et.2018.30.361

Autorzy not: **AB** – Anita Brzozowiec, **AD** – Aleksandra Drewniak, **AG** – Adrianna Gawryszewska, **AK** – Alicja Kleban, **AKe** – Anita Keler, **AKu** – Agata Kus, **AO** – Anna Orłowska, **AS** – Agnieszka Stępak, **BK** – Bartłomiej Kumor, **DK** – Dawid Kobylański, **DN** – Dorota Neclaw, **DSz** – Damian Szandecki, **JB** – Jerzy Bartmiński, **JSz** – Joanna Szadura, **MNB** – Marta Nowosad-Bakalarczyk, **MP** – Mateusz Pelka, **PP** – Paulina Panuś, **PL** – Patrycja Liskiewicz, **PS** – Paulina Sobieraj, **SNB** – Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska.

Słownik stereotypów i symboli ludowych, t. 2, Rośliny, cz. 1. Zboża. Koncepcja całości i redakcja Jerzy Bartmiński, zastępca redaktora Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2017, 404 s.

Tom jest kontynuacją zespołowej pracy badawczej rozpoczętej w 1976 roku i realizowanej do dziś (zeszyt próbny wydano we Wrocławiu w 1980 roku jako *Słownik ludowych stereotypów językowych*). Cały *Słownik* zaplanowano na 7 tomów: I. *Kosmos*, II. *Rośliny*, III. *Zwierzęta*, IV. *Człowiek*, V. *Spółczesność*, VI. *Religia, demonologia*, VII. *Czas, przestrzeń, miary, kolory*. Tom pierwszy *Słownika* poświęcony obrazowi kosmosu zamknięto w roku 2012, objął on cztery części: 1. *Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie* (1996); 2. *Ziemia, woda, podziemie* (1999); 3. *Meteorologia* (2012); 4. *Świat, światło, metale* (2012). Opublikowany w 2017 roku pierwszy zeszyt II tomu *Rośliny* poświęcony jest zbożom – przynosi hasła opracowane przez Jerzego Bartmińskiego, Annę Kaczan i Agatę Bielak: zboże, kłos, plewy, słoma, żyto, pszenica, jęczmień, owies, proso, gryka. Całość tego tomu *Słownika* obejmie także części: 2. *Warzywa, przyprawy i rośliny przemysłowe*, 3. *Zioła i kwiaty*, 4. *Krzewy i krzewinki*, 5–6. *Drzewa*, 7. *Grzyby, chwasty, skupiska roślin*. Celem tomu *Rośliny*, podobnie jak całego *Słownika stereotypów i symboli ludowych*, jest syntetyczne przedstawienie tradycyjnego obrazu świata utrwalonego w ludowym języku, w folklorze, w wierzeniach i w obrzędach. Artykuły hasłowe mają względnie stałą strukturę, zawierają: syntezę hasła („kapsułę”) i wstęp ogólnokulturowy, eksplikację, a także dokumentację w układzie gatunkowym z bogatymi kontekstami i ich wariantami. [MNB, SNB]

Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych, red. Iwona Bielińska-Gardziel, Małgorzata Brzozowska, Beata Żywicka, Przemysław: Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemysławie, 2017, 375 s.

Publikacja jest zbiorem 34 artykułów, które prezentują wyniki ankiet przeprowadzonych w roku 2014, wyjątkowo też wcześniej (2010–2013), wśród europejskich studentów w 14 krajach: w Polsce, w Czechach i na Słowacji, na Litwie i Białorusi, w Rosji i na Ukrainie, w Bułgarii, Chorwacji i Serbii, także w Niemczech i Anglii, we Francji i w Portugalii. Grupie 100 studentów (z założenia, bo w praktyce było nieco mniej lub nieco więcej), po połowie kobiet i mężczyzn, reprezentantów nauk humanistycznych i ścisłych, zadawano jedno pytanie: „Co według ciebie stanowi o istocie prawdziwego X-a?” Chodziło o sprawdzenie rozumienia takich wartości, jak dom (11 artykułów), Europa (5), praca (9), honor (6) oraz wolność (3). Artykuły zawierają obszerne zestawienia odpowiedzi

w wersji dosłownej (jako „wyrażenia”) i zsyntetyzowanej (jako „deskryptory”, tj. kategorie nadrzędne, grupujące wyrażenia synonimiczne – wzorem był tu tom z roku 2006 *Język, wartości, polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*, opracowany pod red. J. Bartmińskiego przez zespół, w którego składzie szlify zdobywały redaktorki tomu – I. Bielińska-Gardziel, M. Brzozowska i B. Żywicka). Wyniki ankietowania, podsumowane statystycznie, zostały w wersji skróconej wykorzystane przez autorów do opracowania odnośnych haseł w *Leksykonie aksjologicznym Słowian i ich sąsiadów*. [MP]

***Wolność i solidarność w języku i kulturze*, red. Aneta i Zenon Liców, Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2017, 141 s.**

Publikacja miała na celu uczczenie powstania ogólnopolskiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” i siedemdziesiątej rocznicy zakończenia II wojny światowej oraz powrotu Gdańska do Macierzy. W tomie Mirosław Bańko, redaktor *Innego słownika języka polskiego*, prezentuje rozważania na temat wolności słowa w kontekście działania cenzury i odpowiedzialności za słowo w mediach i życiu politycznym oraz próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy język nas zniewala. Jerzy Bartmiński dokonuje rekonstrukcji konceptów wolności i solidarności w językowo-kulturowym obrazie świata Polaków, podkreślając, że pojęcia te są różnie ukierunkowane i mogą wchodzić w konflikt. Analizę nazw własnych z użyciem leksemów *wolność* i *solidarność* oraz ich synonimów przedstawili Zenon Lica i Karolina Czemplik. Joanna Ginter zdaje sprawę z wybranych aspektów wolności w poradnictwie językowym w Internecie, Magdalena Jaroń – w przestrzeni artystycznej, Monika Kaczor prezentuje dyskusje o *solidarności* w wybranych tekstach prasowych. O rozumieniu wolności w tekstach ks. Janusza Pasierba pisze Piotr Koprowski, a stan badań nad rozumieniem pojęcia wolności wśród uczniów terenu Trójmiasta i okolic przedstawia Paulina Osak. [PP]

***Praca ludzka w perspektywie interdyscyplinarnej*, red. Arkadiusz Bağła-jewski, Jerzy Bartmiński, Monika Łaszkiwicz, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2018, 398 s.**

Książka jest dedykowana upamiętnieniu Andrzeja Bączkowskiego (1955–1996), działacza społecznego i ministra pracy, zasłużonego zarówno dla nowego sposobu myślenia o pracy, jak też szukania praktycznych form jej organizacji – człowieka, który idei „pracy ludzkiej” był oddany bez reszty. Sylwetkę Andrzeja Bączkowskiego we wstępnym szkicu przedstawia prof. Teresa Liszcz, a do jego dokonań i jego praktycznej filozofii pracy nawiązują trzej jego następcy na stanowisku ministrów pracy: Jerzy Hausner, Władysław Kosiniak-Kamysz i Michał Boni. Wszyscy trzej byli ministrowie zgodnie odwołują się do antropologii pracy Jana Pawła II zawartej w encyklice *Laborem exercens* i filozofii Józefa Tischnera, głosiciela koncepcji dialogowości pracy i autora *Etyki solidarności*. Dlatego na początku działu pierwszego znalazł się artykuł ks. Andrzeja Szostka poświęcony antropologicznym i teologicznym aspektom pracy, a dział ten zamykają wypowiedzi „społeczników” – Ireny Wójcickiej o godności pracy, Moniki Głądoch o potrzebie partnerskiego dialogu przy zawieraniu umów o pracy, Andrzeja Radzikowskiego o niebezpieczeństwie instrumentalnego traktowania pracownika i nadawania pracy wyłącznie charakteru towaru na sprzedaż.

Drugi dział w naszym tomie otwiera tekst Stanisława Michałowskiego, rektora UMCS, z którego inicjatywy w polu zainteresowań konferencji znalazły się także problemy pracy

w kontekście polskiego systemu edukacji. Na postawione przez autora pytania o przystawalność programów edukacyjnych do potrzeb rynku pracy i optymalne sposoby wpływania na sytuację na tym rynku odpowiadają w swoich artykułach Łukasz Jasiński, Grzegorz Gach i Małgorzata Sokół.

Trzeci, najobszerniejszy dział książki jest poświęcony pracy w świetle literatury pięknej i publicystyki. Znalazły się tu prace literaturoznawców nawiązujące do wciąż aktualnych myśli klasyków: Cypriana Norwida, Elizy Orzeszkowej, Bolesława Prusa i Stanisława Brzozowskiego (artykuły Jadwigi Puzyniny, Elżbiety Flis-Czeriak, Bogusława Grodzkiego, Joanny Szadury i Anny Borowicz), jak też autorów bliższych czasowo (artykuły Lecha Giemzy i Moniki Gabryś-Sławińskiej) i całkiem współczesnych (tekst Arkadiusza Bağła-jewskiego o literackich świadectwach nowego traktowania pracy w czasach transformacji ustrojowej w Polsce).

Czwarty blok ma charakter językoznawczy i przynosi rekonstrukcję obrazów pracy w polszczyźnie ogólnej (Jerzy Bartmiński) i ludowej (Ilona Gumowska-Grochot, Halina Pelcowa) oraz cztery studia wychodzące już poza obręb języka polskiego, traktujące o pracy w języku czeskim (Małgorzata Brzozowska, Alicja Leix) i rosyjskim (Dorota Pazio-Wlazłowska) oraz porównawczo w polskim i macedońskim (Zuzanna Topolińska), polskim i rosyjskim (Barbara Rodziewicz). [JB]

***Stereotypes and linguistic prejudices in Europe*, red. Anna Dąbrowska, Walery Pisarek, Gerhard Stickel, Budapest: Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences, 2017, 280 s.**

Publikacja zawiera teksty przedstawione na konferencji – zorganizowanej w 2016 r. w Warszawie przez Europejską Federację Narodowych Instytucji Językowych (EFNIL) – której gospodarzem były Rada Języka Polskiego oraz Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Spotkanie poświęcono dyskusji na temat stereotypów narodowych i etnicznych w języku. EFNIL, która skupia centralne instytucje językowe krajów europejskich, jest szczególnie zainteresowana stereotypami narodowymi (hetero- i autostereotypami) oraz uprzedzeniami wzajemnymi w kręgu europejskim. W tomie znalazły się m.in. artykuły: *Europejczycy między sobą: stereotypy geograficzne i językowe* (Virginie Mamadouh), *Stereotypy w psychologii społecznej* (Bernd Six), *Stereotypy i uprzedzenia: kilka mitów na temat języka francuskiego* (Loïc Depecker), *Co znaczy, że stereotypy mieszkają w języku?* (Jerzy Bartmiński), *Stereotypy narodowe w polskich pracach i badaniach* (Monika Łaskiewicz), *Stereotypy i postawy w pluricentrycznym obszarze językowym. Kwestia belgijskiego holenderskiego* (Chloé Lybaert, Steven Delarue), *Cyganie wśród Czechów: pogląd antystereotypowy* (František Čermák), *Stereotypy i przesady językowe w Irlandii* (Nuala Ní Scolláin). [DK]

***Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej*, t. 1, red. Ewa Masłowska, Dorota Pazio-Wlazłowska, 556 s.; t. 2, red. Ewa Masłowska, Dorota Pazio-Wlazłowska, Magdalena Kapelusz, 366 s., Warszawa: Instytut Sławistyki PAN, 2016.**

Publikacja jest efektem międzynarodowej konferencji zorganizowanej w październiku 2015 r. Tom pierwszy, noszący podtytuł *Dusza w oczach świata*, składa się z trzech części, z których każda obejmuje inny aspekt postrzegania duszy w różnych kulturach. Część pierwsza – *Dusza z perspektywy humanistyki* – zawiera dziewięć rozdziałów poświęconych problematyce pojęcia duszy w różnych systemach filozoficznych na przestrzeni wieków, część druga – *Konceptualizacja duszy w języku* – ma rozdziałów piętnaście i poświęcona

jest funkcjonowaniu słowa „dusza” w różnych językach, część trzecia – *Dusza w języku i kulturze tradycyjnej – w folklorze, obrzędach, rytuałach i wierzeniach* – zawiera rozdziałów dwanaście, obejmuje głównie rozważania o bytowaniu pośmiertnym i jego różnych wizjach. Tom drugi, noszący podtytuł *Świat oczyma duszy*, składa się z czterech części: *Świat widziany oczyma duszy w utworach literackich* – część pierwsza – zawiera dziesięć rozdziałów, w których autorzy rozpatrują ujęcia duszy zarówno w prozie, jak i w poezji. Wśród analizowanych autorów znajdują się m.in. Joseph Conrad czy John Keats. Część druga – *Świat widziany oczyma duszy w sztukach plastycznych i wizualnych* – ma cztery rozdziały i koncentruje się wokół nauki moralnej oraz dualizmu życia ludzkiego w średnio-wiecznym malarstwie religijnym i świeckim, ale też we współczesnej fotografii. W części trzeciej – *Dusza-duchowość w perspektywie religijności chrześcijańskiej* – znajduje się pięć rozdziałów traktujących o doskonaleniu duchowym, w głównej mierze w etyce katolickiej. Część czwarta – *Dusza-duchowość w kulturach starożytnych Orientu oraz Chin i Afryki* – zawiera siedem rozdziałów kontrastujących z poprzednią częścią – przedstawiającą tradycje z Dalekiego Wschodu, a nawet obrządki funeralne starożytnego ludu Hetytów. [BK]

***Gatunki w mediach. Prace dedykowane Profesor Marii Wojtak, t. 1: Zagadnienia teoretyczne. Gatunki w mediach drukowanych, t. 2: Gatunki w mediach elektronicznych*, red. Iwona Hofman, Danuta Kępa-Figura, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2017, 492 i 424 s.**

Pierwszy tom otwiera dział *Teksty jubileuszowe*, na który składają się trzy publikacje stworzone przez Małgorzatę Kitę, Grzegorza Ptaszka, Zofię Bilut-Homplewicz i Annę Hanus, dotyczące sylwetki i dorobku naukowego Marii Wojtak. Druga część – *Zagadnienia ogólne i teoretyczne* – składa się z jedenastu tekstów, prezentujących alternatywne metody badawcze gatunków medialnych (*Przydatność instrumentarium retorycznego i metod retorycznej analizy tekstu w badaniach nad gatunkami medialnymi* Barbary Bogolebskiej, *Uwarunkowania sytuacyjne w medialnej debacie publicznej* Edyty Pałuszyńskiej, *Analiza mediolingwistyczna telewizyjnych serwisów informacyjnych – studium przypadku* Agnieszki Mac, *Pragmatyczne aspekty gatunku (na przykładzie informacji dziennikarskiej)* Danuty Kępy-Figury, *Emocjonalizacja informacji* Jacka Warchali, *Między informacją a komentarzem: polski model dziennikarstwa w świetle badań empirycznych* Ewy Jurgi-Wosik, *Komentarz prasowy – innowacyjność a elementy prototypowe* Iwony Szwed, *Kwestionariusz Prousta i jego kontynuacje w wywiadzie* Magdaleny Kity), w tym trzy ostatnie artykuły skupiają się na hejcie (*Hejt jako zjawisko lingwistyczno-medialne. Zarys problemu* Bogusława Skowronka, *Czy hejt to problem genologiczny?* Bożeny Witosz, *Trzy wersje gatunków dziennikarskich* Wojciecha Furmana). Trzecia część, najobszerniejsza, nosi tytuł *Gatunki w prasie drukowanej (i w innych mediach drukowanych)*, tworzą ją opracowanie genologiczne aspektu tytułów prasowych, a także analizy podejmujące problematykę poszczególnych gatunków prasowych bądź występujących w prasie. Składa się na nią siedemnaście publikacji. Drugi tom obejmuje cztery części: pierwsza to *Gatunki w radiu*, liczy sześć prac, w których autorzy (Barbara Boniecka, Grażyna Stachyra, Paulina Czarnek-Wnuk, Małgorzata Rzeszutko-Iwan, Joanna Bachura-Wojtasik i Natalia Kowalska) poruszają temat specyficznych form wypowiedzi radiowej; druga – *Gatunki w telewizji* dotyczy genologicznego aspektu przekazów telewizyjnych, które podjęli w swoich pracach autorzy tacy jak: Andrzej Kozieł, Joanna Szyłko-Kwas, Monika Grzelka, Agnieszka Kula, Marcin Sanakiewicz, Beata Grochola, Wioletta Kochamańska, Małgorzata Gruchoła, Ewa Szkudlarek-Śmiechowicz, Łukasz Jędrzejski; trzecia część – *Gatunki w nowych mediach* –

składa się z jedenastu artykułów, które dotyczą genologicznych aspektów wypowiedzi internetowych (nad tym pochylili się: Małgorzata Nowak, Alina Naruszewicz-Duchlińska, Magdalena Steciąg, Katarzyna Jachimowska, Beata Kacperska, Ignacy S. Fiut, Paweł Urbaniak, Mariusz Rutkowski, Iza Matusiak-Kempa, Katarzyna Sobstyl, Paulina Sieradzka, Monika Wasilonek). Tom zamyka część *Świadomość genologiczna odbiorców mediów* – obejmuje ona dwa artykuły (*Odzwierciedlenie recepcji gatunków dziennikarskich w zachowaniach językowych dzieci w wieku przedszkolnym* Anny Granat, *Szkolne problemy z geneologią. Mit i legenda we współczesnych mediach i świadomości uczniów* Magdaleny Trysińskiej) dotyczące genologicznej świadomości młodszych odbiorców mediów. [PL]

***Żywioty w poznaniu. Metodologie badań z perspektywy językoznawczej i literaturoznawczej*, red. Elżbieta Pawlikowska-Asendrych, t. 1, Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza, 2017, 189 s.**

Publikacja skupia się na szeroko pojętym temacie żywiolów. Autorzy zamieszczonych w zbiorze tekstów naukowych mieli za zadanie nakreślić semantyczny, pragmatyczny i etymologiczny obraz żywiolów, które poddali badaniom jednojęzycznym oraz kontrastywnym. Wśród tekstów zawartych w publikacji dwa skupiają się wyłącznie na wybranych żywiolach – *Ziemia. Analiza semantyczna: od łańcucha polisemicznego do modelu sieciowego w językach polskim i bułgarskim* Iwony Nowakowskiej-Kempnej oraz *Metafory wody, ziemi i ognia w idiolekcie naukowym Joachima Lelewela* Violetty Jaros. Pozostałe, z bardziej ogólnym ujęciem tematu, skupiają się na perspektywie kulturowej (*Czym są żywioty w polskiej tradycji ludowej* Jerzego Bartmińskiego i Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej), literaturoznawczej (*Ślady żywiolów. Żywioty jako przedmioty mentalne w Leksykonie Czesława Białczyńskiego* Stworze i *Zdusze czyli starostowiańskie boginki i demony* Joanny Ślósarskiej), historycznej (*Żywioty historii – metafory historii-żywiotu w eseistyce współczesnej* Lecha Giemzy) i onomastycznej (*Żywioty w nazwach własnych zakłete? Próba rekonesansu badawczego* Urszuli Wójcik). Dwie prace zawierają porównanie relacji związanych z żywiolami w języku niemieckim (*Żywioty w konceptualizacji gniewu. Studium porównawcze niemiecko-polskie* Hanny Kaczmarek oraz *Katastrofy lądowe jako motywy inspirujące pracę z tekstem czytany na lekcji języka niemieckiego* Małgorzaty Niemiec-Knaś). [AB]

***Chrześcijaństwo w religijności ludowej – 1050 lat po chrzcie Polski*, red. Zdzisław Kupsiński SVD, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2017, 262s.**

Główną ideą tej publikacji jest ukazanie, w jaki sposób chrześcijaństwo jako nowa religia wrażliwość na ziemiach polskich w rodzimą kulturę, a także z jakich pierwiastków kultury rodzimej czerpało. Całość została podzielona na cztery części: 1. *Inkulturacja Ewangelii* – przedstawia przenikanie się orędzia ewangelicznego i rodzimej kultury (J. Bartmiński, B. Józefów-Czerwińska, Z. Kupisiński, D. Zimny); 2. *Pobożność ludowa w praktykach religijnych* – opracowania materiałów faktograficznych (dotyczących np. obchodzenia Wigilii na Roztoczu, odpustów, szlaków i kultu świętych w Polsce – F. M. Rosiński, D. Światała-Trybek, M. Dziura, M. Szymańska, A. Urbaniak); 3. *Formy religijności ludowej* – przynosi opis stosunku nosicieli kultury ludowej do transcendentnej rzeczywistości i jej przeżywania (A. Brzozowska-Krajka, S. Niebrzegowska-Bartmińska, B. Wałęciuk-Dejneka, K. Strycharz-Bogacz); 4. *Pobożność ludowa – rozwój czy regres?* – jest próbą refleksji nad pobożnością ludową i szukaniem odpowiedzi na pytania o to, czym była i jest ona w życiu Polaków (E. Sakowicz, M. Zowczak, J. Perszon). [PS]

***Gawędy o kulturach III*, red. Joanna Szadura, Damian Gocół, Lublin: Wydawnictwo Polihymnia, 2017, 143 s. + fot. i mapy.**

Publikacja jest zbiorem dziesięciu artykułów, których tematyka dotyczy związków kultury i języka. Tom otwiera tekst autorstwa Damiana Gocoła, poświęcony relacji między ważnymi dla badań etnolingwistycznych pojęciami: „pamięć”, „historia”, „dziedzictwo kulturowe”. W zbiorze znajdziemy artykuły dotyczące zanikającego na Podlasiu południowym zwyczaju wypieku korowaja weselnego (Joanna Szadura: *Weselny korowaj mielnicki na tle tradycji słowiańskiej*, Anna Szpura: *Korowaj weselny. Tradycja ocalona od zapomnienia*), przygotowane z okazji 200. rocznicy urodzin Oskara Kolberga zdjęcia wystawowe przedstawiające sylwetki dziesięciu laureatów nagrody Kolberga z okolic Białej Podlaskiej (kurator Cezary Nowogrodzki). Tematyki ściśle językowej dotyczą artykuły poświęcone socjolektom: Magdaleny Wołoszyn *Leksyka socjolektu policyjnego w świetle materiału ankietowego*, Stanisława Powalę-Niedźwieckiego *Za orzelka panowie! – wartości w mowach motywacyjnych przed meczem rugby*, Haliny Gałdy *Sportowcy wobec sportu* oraz Sary Akram *Ukształtowanie językowe komentarza internetowego*. Tom zamyka tekst podsumowujący pięć lat współpracy Studenckiego Koła Naukowego Etnolingwistów UMCS z Gminą Mielnik, na terenie której odbywają się cyklicznie naukowe spotkania, których efektem jest prezentowany zbiór. [AS]

***Janina Hajduk-Nijakowska, Doświadczanie pamięci. Folklorystyczny kontekst opowieści wspomnieniowych*, Opole: Uniwersytet Opolski, 2016, 294 s.**

Przedmiotem badań autorki jest interpretowanie opowieści wspomnieniowych w kontekście współczesnej folklorystyki. Rozprawę rozpoczynają rozważania na temat współczesnej folklorystyki. W rozdziale drugim podjęto tematykę autonarracji oraz metod badań folklorystyki. Znajduje się tam opis mechanizmów powstawania współczesnych opowieści wspomnieniowych. Rozdział trzeci dotyczy opowieści wspomnieniowej jako przedmiotu badań w współczesnej folklorystyki. Rozdział czwarty stanowi analizę dokumentów pomocnych przy odtwarzaniu obrazu przeszłości. Zawiera fragmenty relacji, wspomnień świadków, wywiadów opublikowanych przez Instytut Pamięci Narodowej. W rozdziale piątym autorka zwraca uwagę na udział współczesnych opowieści w kreowaniu wspólnoty. Zawarła w nim również wybrane przykłady badań nad opowieściami wspomnieniowymi. Rozdział szósty poświęcony jest nowym funkcjom, jakie folklor pełni we współczesnym świecie. [AKu]

***Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana, t. 10, Współczesne konteksty tożsamości społeczno-kulturowych*, red. Małgorzata Dziekanowska, Marta Wójcicka, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2017, 152 s.**

Publikacja zawiera dziewięć prac na temat rozumienia tożsamości w różnorodnych kontekstach. Teksty są pogrupowane w trzech działach, opisujących kolejno tożsamość w kontekstach: narodowym, przemian wsi oraz turystyki i biznesu. W pierwszej części mowa jest o tożsamości terytorialnej i lokalnej (Zbigniew Rykiel) oraz o szeroko pojętej potrzebie tożsamości (Lech Zdybel). Kolejny segment zawiera artykuły o tradycjach współczesnej wsi polskiej (Anna Woźniak), zwyczajach w obrzędowości weselnej jako wyrazie tożsamości (Zdzisław Kupisiński) i o tradycyjnych i nowoczesnych źródłach informacji na temat prowadzenia gospodarstwa rolnego (Barbara Szczepańska). W ostatnim dziale znajdują się prace na temat zależności między tradycją, stylem życia i atrakcją turystyczną (Grzegorz

Studnicki), sposobu na biznes inspirowany tradycją (Anna Drożdż), kreowania tożsamości miejsca poprzez regionalne produkty żywnościowe (Hanna Podedworna) i pożywienia, będącego wyznacznikiem tożsamości regionalnej (Mariola Tymochowicz). [AK]

Wojciech Kajtoch, *Szkice językoznawczo-prasoznawcze*, Kraków: Wydawnictwo UJ, 2016, 286 s.

Książka jest poświęcona prasie i czasopismom młodzieżowym lat 90. XX wieku oraz odmianom i zjawiskom językowym, jakie się w nich pojawiły. Autor zwraca uwagę na literaturoznawcze oraz historycznoliterackie wnioski płynące z tekstów w prasie alternatywnej. Tom zawiera teksty z lat 1997–2013. [AKe]

Halina Karaś, *Język polski pogranicza litewsko-totecko-białoruskiego w świetle frekwencji cech językowych*, Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 2017, 400 s.

Przedmiotem badań autorki była polszczyzna okolic Jeziorosów (na Litwie) i Ignalina (w Polsce, w województwie warmińsko-mazurskim), należąca do obszaru wielojęzycznego, na którym występuje kilka wariantów języka: gwary polskie, litewskie, białoruskie i rosyjskie (gwara starobrzędowców) oraz odmiany ogólne języka litewskiego i rosyjskiego. W pięciu rozdziałach książki badaczka przedstawia zagadnienia teoretyczne, historię regionu oraz społeczności polskiej na tle przemian narodowościowych na Litwie, sytuację socjolingwistyczną, cechy językowe gwar jezioroskiej i ignalińskiej oraz cechy językowe rozróżniające frekwencyjnie oba warianty polszczyzny. Główny materiał badawczy stanowiły nagrania swobodnych rozmów z informatorami i wywiadów kierowanych, a dopełniły go materiały historyczne oraz inskrypcje nagrobne zebrane z cmentarzy na opisanym terenie. [AO]

Tadeusz Lewaszkiewicz, *Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2017, 512 s.

Autor prezentuje wybrane zagadnienia fonetyki, fleksji, składni i słownictwa języka powojennych przesiedleńców z okolicy Nowogródka, ich dzieci urodzonych już w zachodniej Polsce oraz swoich znajomych. Przedstawia podobieństwa i różnice między poszczególnymi idiolektami oraz odnotowuje rezultaty integracji języka kresowego z językiem ogólnopolskim. Podstawą materiałową pracy był język osób zamieszkujących wieś Grabnik, położonej niedaleko Nowogródka. Publikacja składa się ze wstępu, wyjaśniającego założenia i metodę pracy, oraz pięciu rozdziałów, które w kolejności prezentują informacje o: przesiedleńcach, wybranych zagadnieniach z fonetyki, fleksji oraz składni. Ostatnia część jest zestawieniem typowego słownictwa kresowego. [DSz]

Halina Wiśniewska, *Medycyna w nowo powstałym Zamościu i zielnik lekarski Jana Ursyna (XVI/XVII wiek)*, Zamość: Książnica Zamojska im. Stanisława Kostki Zamojskiego w Zamościu, 2017, 146 s.

Celem publikacji było odtworzenie przez autorkę zaginionego zielnika Jana Ursinusa (1562–1613), profesora Akademii Zamojskiej. W części pierwszej autorka przedstawia sytuację kulturową nowo powstałego Zamościa. W rozważaniach nacisk kładzie na środowisko akademickie. Zwraca uwagę na drukowanie książek w ojczystym polskim języku w okresie dominacji łaciny. Część druga zatytułowana jest *Fizyka, czyli medycyna i przyrodzenie*

w podręczniku „Gramatyki” (1616) i leksykonie „Skarbcu” (1643). Książka stanowi wkład w badania nad historią miasta i działających w niej instytucje (Akademii Zamojskiej). Adresowana jest do miłośników historii miasta, językoznawców oraz lekarzy interesujących się historią medycyny. [JSz]

Karol Daniel Kadłubiec, *Opowiadano Anna Chybidziurowa*, Mistrzowice: Wydawnictwo Ducatus Teschinensis, 2017, 544 s. + płyta CD

Książka stanowi zbiór 349 opowiadań wybitnej gawędziarki ludowej Anny Chybidziurowej spisanych na podstawie żywych nagrań przez znanego śląskiego folklorystę Daniela Kadłubca. Opowiadania Anny Chybidziurowej reprezentują polską gwara jabłonkowską, ale dołączono tłumaczenia z języka polskiego na czeski (wykonał je Stanislav Komárek). Wśród opublikowanych tekstów znajdziemy bajki magiczne, podania wierzeniowe, lokalne podania historyczne, legendy ajiologiczne oraz opowieści z życia i anegdoty. Wartość publikacji wzbogacają liczne zdjęcia pokazujące dynamiczną gestykulację prezentowanej gawędziarki. [AD]

***Ku rzeczom niebiałym*, red. Jolanta Chojak, Zofia Zaron, Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 2018, 247 s.**

Tom dedykowany Jadwidze Puzyninie z okazji jubileuszu. Pierwsza część, *Jaki też jest cel słowa...*, zawiera artykuły dotyczące języka w aspekcie kulturowym, antropologicznym oraz estetycznym (Jerzego Bartmińskiego, Anny Kozłowskiej, Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, Anny Pajdzińskiej, Ryszarda Tokarskiego, Krystyny Waszakowej). W drugiej części, zatytułowanej *Jak słowo się czyta w sobie samym...*, autorzy analizują pojęcia, takie jak np. szczęście czy szacunek (Andrzej Bogusławski, Jolanta Chojak, Magdalena Danielewiczowa, Maciej Grochowski, Renata Grzegorzczkowska, Krystyna Kleszczowa, Tomasz Korpysz, Alicja Nagórko, Radosław Pawelec, Piotr Sobotka, Anna Wierzbicka, Zofia Zaron). [DN]